

Zahraniční kontakty československých diplomovaných sester v letech 1920–1938 (studentský příspěvek)

International contacts of Czechoslovak nurses, 1920–1938 (student's contribution)

Růžena Zaoralová (studentka), Jana Kutnohorská, Zdeňka Mikšová

Ústav ošetrovatelství, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého, Olomouc, Česká republika

ABSTRAKT

Východiska: Impulzem k realizaci retrospektivní analýzy historických dokumentů byla práce britské autorky Susan McGannové o organizaci mezinárodních ošetrovatelských kurzů v Londýně ve dvacátých a třicátých letech 20. století, jichž se pravidelně účastnily diplomované sestry z Československa.

Cíl: Doložit na příkladu zahraničních zkušeností československých diplomovaných sester z let 1920–1938 genezi některých dnešních aktuálních problémů v ošetrovatelství (transformace vzdělávání nelékařských zdravotnických pracovníků, otázka kompetencí všeobecných sester).

Metody: Práce je založena na obsahové analýze článků a drobných zpráv publikovaných na stránkách dvou pro rozvoj ošetrovatelské profese v období první republiky klíčových odborných časopisů. Záměrem bylo projít všech 17 ročníků, tj. 204 čísel Zpráv Československého červeného kříže vydávaných v letech 1920–1936 a 8 ročníků, tj. 96 čísel Československé nemocnice z let 1931–1938.

Výsledky: Výzkum prokázal intenzivní zahraniční styky československých diplomovaných sester na několika úrovních (mezinárodní kurzy, konference, jednání mezinárodních ošetrovatelských organizací, působení zahraničních sester v Československu, překlady odborných publikací), jež byly finančně podpořeny Československým červeným křížem, Ligou Červených křížů, Americkým červeným křížem a Rockefellerovou nadací. I když první ošetrovatelská škola v Praze byla původně budována podle zásad uplatňovaných na ošetrovatelské škole ve Vídni a československé sestry udržovaly po celé sledované období osobní i korespondenční styky s kolegyněmi z různých zemí světa, ukázalo se, že klíčová pro získávání nových zkušeností v oblasti ošetrovatelství byla orientace na angloamerické prostředí. Mimořádný význam měly zejména mezinárodní odborné kurzy pořádané na Bedford College a Royal College of Nursing v Londýně.

Závěry: Obsahová analýza vybraných návrhů na prosazení změn, jež byly projednávány na mezinárodních ošetrovatelských konferencích v meziválečném období, se ukazuje jako inspirativní i pro současné diskuse o transformaci vzdělávání a vymezení kompetencí všeobecných sester.

ABSTRACT

Background: The study has been inspired by the paper of Susan McGann who discusses the international courses organized in London in the 1920s and 1930s, in which nurses from Czechoslovakia regularly participated.

Aim: Using the experiences of Czechoslovak nurses abroad from 1920–1938, to give evidence of the origins of some topical problems in present nursing (the transformation of education for paramedical staff, the question of nurse competencies).

Methods: The paper is based on the content analysis of articles and short reports published in two main Czechoslovak professional journals of the period: Zprávy Československého červeného kříže (in total 204 issues from 1920–1936) and Československá nemocnice (in total 96 issues from 1931–1938).

Results: Research has proved intensive foreign contacts of Czechoslovak nurses on several levels (international courses, conferences, meetings of the international nursing organizations, activities of foreign nurses in Czechoslovakia, translations of professional publications), supported by the Czechoslovak Red Cross, the League of Red Cross Societies, the American Red Cross and the Rockefeller Foundation. Even when the first nursing school in Prague was established according to principles used at the school in Vienna and even when Czechoslovak nurses kept personal and correspondence contacts with colleagues from different countries of

the world during the whole searched period, the orientation to the Anglo-American milieu proved to be crucial for gaining new experience in the field of nursing. Particularly the courses organized at Bedford College and Royal College of Nursing in London were of special importance.

Conclusions: The content analysis of proposed changes debated at the international nursing conferences of the inter-war period has proved to be inspiring for present discussions on the transformation of education for paramedical staff and on the question of nurse competencies.

KLÍČOVÁ SLOVA

Transformace vzdělávání nelékařského zdravotnického personálu, kompetence všeobecných sester, zahraniční kontakty, odborné časopisy, Československo, meziválečné období

KEY WORDS

The transformation of education for paramedical staff, nurse competencies, foreign contacts, professional journals, Czechoslovakia, inter-war period

ÚVOD

První světová válka postavila před ošetrovatelství nové výzvy, jejichž naplnění však často narážela na limity dané předchozím vývojem. O to větší význam mělo pro koncipování moderně pojaté ošetrovatelské péče navázání zahraničních kontaktů, jež představovaly důležitý zdroj výměny zkušeností a nových poznatků. Naléhavým úkolem nového československého státu bylo vypořádat se s masově se šířícími epidemiemi prvních poválečných let. V té souvislosti bylo nutné urychlit postupné prosazování zásad medikalizace do praxe, což se neobešlo bez růstu kvalifikace ošetrovatelského personálu. Výzkum si proto vzal za cíl sledovat formy zahraniční spolupráce a kontakty zejména s těmi zeměmi, které nejvíc československé ošetrovatelství ovlivnily, a zároveň zachytit klíčové návrhy v oblasti transformace vzdělávání a kompetencí sester, jež byly v meziválečném období projednávány na mezinárodních konferencích.

POPIS REŠERŠNÍ STRATEGIE

Práce je založena na obsahové analýze článků a drobných zpráv publikovaných na stránkách dvou pro rozvoj ošetrovatelské profese v období první republiky klíčových odborných časopisů. Záměrem bylo projít všech 17 ročníků, tj. 204 čísel Zpráv Československého červeného kříže vydávaných v letech 1920–1936 a 8 ročníků, tj. 96 čísel Československé nemocnice z let 1931–1938. Rešerše Zpráv Československého červeného kříže byly prováděny v Národní lékařské knihovně v Praze, která je z důvodu ochrany autorských práv jediným místem v České republice, kde lze toto periodikum, a to pouze v digitalizované formě, studovat. Časopis Československá

nemocnice, který je dostupný i ve fyzické podobě, byl rešeršován ve Vědecké knihovně v Olomouci. Hlavní kritérium předmětového třídění článků a zpráv z obou časopisů představují kontakty československých diplomovaných sester se zahraničím. Vzhledem k tomu, že tyto kontakty měly různou podobu, byl proveden užší výběr, který se soustředil na dva aspekty: 1. zahraniční stáže a 2. účast na mezinárodních konferencích zabývajících se zlepšením podmínek ošetrovatelského personálu a úpravami studijní náplně ošetrovatelských škol. Pominuty byly zprávy o těch stážích a konferencích, které se zaměřovaly více na sociální práci než na zdravotní péči, jakkoli po celé zkoumané období probíhaly živé diskuse o propojení obou oblastí. Tento výběr byl motivován snahou zjistit pod větším drobnohledem, než jaký nabízí dosavadní literatura, jakými konkrétními zahraničními zkušenostmi bylo meziválečné československé ošetrovatelství ovlivněno, a zároveň vytvořit dostatečně reprezentativní soubor dat pro budoucí mezinárodní komparaci.

TEXT LITERÁRNÍHO PŘEHLEDU

Snahy o založení ošetrovatelské školy byly staršího data. Legislativní rámec pro její vznik poskytl zákon o veřejné zdravotní správě z roku 1870. V rámci emancipačních snah skupiny českých žen bylo v roce 1874 rozhodnuto pořádat v Praze pravidelné kurzy pro ošetrovatelky, které dokonce někteří autoři považují za první rakouskou ošetrovatelskou školu (1). Kurzy však neměly dlouhého trvání, v roce 1881 musely být ukončeny pro nemožnost praktického výcviku v nemocnicích. Skutečně první ošetrovatelská škola v monarchii (Rudolfinerhaus) byla založena ve Vídni v roce 1882, v jejíž učebních osnovách pře-

važovala výuka lékařských disciplín nad praktickými ošetrovatelskými předměty. Na tuto školu s dvouletým (po roce 1914 tříletým) studijním programem byly vysílány adeptky, s nimiž se počítalo na vedoucí místa ve velkých zemských nemocnicích celé rakousko-uherské monarchie. Jednou z nich byla Sylva Macharová, pozdější ředitelka české ošetrovatelské školy v Praze (1923-1931) (2). Před první světovou válkou byly ve Vídni založeny ještě dvě další ošetrovatelské školy: v roce 1904 vznikla škola ve všeobecné vídeňské nemocnici a v roce 1913 zřídil novou školu Červený kříž. V roce 1904 se v Praze ustavil Spolek pro povznesení stavu ošetrovatelek, který v roce 1914 inicioval po vídeňském vzoru založení školy při všeobecné nemocnici. Její otevření se však oddalovalo pro nedostatek učitelů – lékařů. Výuka v české a německé ošetrovatelské škole tak byla zahájena teprve v květnu 1916. Na každou z obou škol mohlo být přijato pouze 15 žákyň (3). V učebních osnovách škol ve Vídni i v Praze převažovala výuka lékařských disciplín nad praktickými ošetrovatelskými předměty. K zásadní proměně došlo až v poválečné době, kdy Alice Masaryková ve snaze pozvednout úroveň ošetrovatelského školství v Československu pozvala do Prahy americké ošetrovatelky.

Československý červený kříž

První světová válka přispěla k posílení prestiže Červeného kříže založeného v roce 1863. V nově vzniklé Československé republice sehrál Československý červený kříž (ČsČK), ustavený dne 6. února 1919, klíčovou roli při řešení zdravotních a sociálních následků války a rovněž při budování ošetrovatelského školství, neboť potřeba kvalifikovaných ošetrovatelských sil byla v té době velmi naléhavá. 1. prosince 1919 byl ČsČK uznán Mezinárodním výborem v Ženevě a následně 11. ledna 1920 byl přijat do Ligy společností Červeného kříže a Červeného pŕlměsíce, k jejímž hlavním cílům patřily podpora národních organizací Červeného kříže, zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva, prevence infekčních onemocnění, zmírnění utrpení, ochrana a pomoc vojenským i civilním obětem válek a nepokojů a pomoc při přírodních katastrofách a pohromách. Činnost Červeného kříže byla založena na čtyřech základních principech vyhlášených v roce 1921: nestrannost, politická, náboženská a ekonomická nezávislost, světovost a rovnost národních společností (4). Vzhledem k tomu, že ČsČK měl ve své gesci také českou ošetrovatelskou školu v Praze, a to od roku 1920 až do roku 1931, kdy její správu převzal stát, navázala jeho první a dlouholetá předsedkyně Alice Masaryková (1919-1938) kontakty s pařížským cen-

trem Rockefellerovy nadace a zajistila, aby se s její finanční pomocí na výuce v této škole podílely americké specialistky, jež v té době seznamovaly studentky v různých zemích světa s novými přístupy uplatňovanými ve Spojených státech. Zmíněná nadace představuje jednu z nejvýznamnějších organizací poskytující finanční zdroje v oblasti zdravotnictví v celosvětovém měřítku. V meziválečném Československu sehrála důležitou roli.

Úloha Rockefellerovy nadace

Byla to právě zmíněná filantropická organizace a soukromá nadace, založená Johnem D. Rockefellerem v roce 1913, která se snažila v oblasti zdravotnictví podporovat školy vychovávající kvalifikované a sebevědomé sestry, jež by byly mnohem méně závislé na lékařích, než jak to tehdy bylo v Evropě všeobecně zvykem (5). Nadace založila mimo jiné první školu hygieny a veřejného zdraví na Univerzitě Johnse Hopkinse a později také na Harvardu. Československo bylo do jejích projektů vybráno jako první země ve východní Evropě, částečně také z politických důvodů, neboť bylo Rockefellerovou nadací považováno za ideální hráz proti bolševismu. Navíc mělo relativně málo obyvatel a k realizaci plánovaných inovací tak nebylo zapotřebí příliš velkého množství finančních prostředků (6).

Zavedení změn bylo nutností. Ošetrovatelská profese se v meziválečném období potýkala s potíženími vyplývajícími z nízké sociální prestiže. Sestry byly vnímány jako pouhé pomocné síly pro fyzickou a mechanickou práci, jejich odborná kvalifikace nebyla docenována. Z toho vyplývalo také jejich nedostatečné finanční ocenění a špatné sociální podmínky. Značnou pozornost těmto otázkám věnovala v rámci vizitace Československa Frances Elizabeth Crowellová (1874–1950), významná americká sestra a sociální pracovnice, která ve své zprávě z roku 1922 adresované newyorské centrále Rockefellerovy nadace uvádí, že sestry byly ubytovány a stravovaly se přímo na pokojích nemocných. Lépe na tom byly jen řádové sestry, jimž ubytování i soukromí zajišťovala klášterní klauzura. Zpráva zmiňuje nedostatek osobního volna na odpočinek, špatné hygienické podmínky a naprosto nedostačující plat, který dosahoval sotva poloviční výše příjmu úřednic a učitelek. Crowellová celkem trefně přirovnala postavení sester k pozici lepších služek, přičemž pozici pána vykonával lékař (7). V té době v Československu převládal názor, že lékař potřebuje vzdělání, kdežto sestra trénink. Tomu odpovídaly i zkoušky, které kladly větší důraz na racionální řešení praktických problémů na úkor analytických a konceptuálních schopností (8).

Zkušenosti ze zahraničí

Zahraniční zkušenosti představovaly za dané situace významný impuls k realizaci potřebných změn. Československé diplomované sestry se s nimi seznamovaly na několika úrovních: prostřednictvím výuky zahraničních specialistek, účastí na mezinárodních konferencích a sjezdech, vysíláním na studijní pobyty, kurzy a školení a studiem zahraniční literatury překládané do češtiny a publikované na stránkách odborných periodik. Situaci v zahraničí systematicky monitorovaly zejména Zprávy Československého červeného kříže, a to jak v podobě stručných zpráv publikovaných ve zvláštní rubrice Ošetrovatelská hlídka, tak formou rozsáhlejších analytických článků. Informace z mezinárodních konferencí, studijních pobytů československých stipendistek a překlady důležitých textů ze zahraničních časopisů zveřejňovala od počátku třicátých let také Československá nemocnice. I když články v obou periodikách byly primárně cíleny na pracovníky v ošetrovatelství, pomáhaly také proměňovat vnímání úlohy a postavení ošetrovatelského personálu v širší veřejnosti, zejména mezi lékaři a vládními úředníky, v jejichž kompetenci bylo potřebné změny realizovat.

Zahraniční aktivity prvních absolventek pražské ošetrovatelské školy byly od počátku značné, byť okruh diplomovaných sester byl poměrně malý. Byly to právě ony, které se pokoušely vnášet do často značně konzervativních postojů odborné veřejnosti nové impulsy. Studium v zahraničí stipendistkám hradily Československý červený kříž, Liga Červených křížů (League of Red Cross Societies, založena 1919), Americký červený kříž a Rockefellerova nadace. Mezi první v roce 1920 patřily V. Černá vyslaná na tříleté studium na Teachers College v New Yorku, F. Růžicková, která absolvovala tříletou ošetrovatelskou školu v Bostonu, a B. Březinová, stážistka v nemocnici Gardener ve státě Massachusetts. V roce 1923 bylo E. Tobolářové poskytnuto stipendium na tříměsíční studijní cestu do nemocnice sv. Tomáše v Londýně a M. Vlčková-Kuncová absolvovala v roce 1924 kurs veřejného zdravotnictví na univerzitě v Torontu (9). Do Spojených států byla v roce 1927 vyslána S. Klinderová (10). Nejčastějším místem studijních pobytů v USA bylo školící centrum pro ošetrovatelky na Vassar College ve státě New York, jedné z prvních vysokých škol pro ženy.

Mezinárodní kurzy

K nejoblíbenějším patřily prestižní jedenáctiměsíční mezinárodní kurzy, pořádané od roku 1920 Ligou Červených křížů na Bedford College a později také na Royal College of Nursing v Londýně pro

vybrané absolventky ošetrovatelských škol, s nimiž se počítalo na vedoucí pozice. V roce 1934 se jejich organizace ujala Mezinárodní nadace Florence Nightingalové (Florence Nightingale International Foundation), založená ve spolupráci s Ligou Červených křížů a Mezinárodní ošetrovatelskou radou (International Council of Nurses, založena 1899). Vzdělávání bylo zaměřeno buď na nemocniční administrativu a vyučování na ošetrovatelských školách, nebo na veřejné zdravotnictví (11). Do každé skupiny bylo zařazeno deset delegátek reprezentujících zpravidla deset různých zemí světa (12).

Šlo ve své době o mimořádnou příležitost k výměně zkušeností se sestrami z celého světa. Program kurzů byl velmi intenzivní. V dopoledních blocích probíhaly přednášky o osobní a veřejné hygieně, z národního hospodářství, psychologie, sociální péče, sociologie a eugeniky, odpoledne vyplňovaly návštěvy různých zdravotních a sociálních zařízení a hospitace v poradnách a nechyběly ani večerní přednášky, které se týkaly fungování zdravotnictví v různých zemích světa. Stipendistky ve svých zprávách nadšeně líčily poměry na ošetrovatelských školách, vyzdvihovaly velmi dobré sociální zázemí žákyň (každá sestra měla svůj vlastní pokoj v Domě sester, k dispozici byl dostatek koupelen, sportoviště i bazén) a vysoko hodnotily kurzy jak po odborné stránce, tak jako inspiraci v iniciativách na poli sociálně zdravotní péče (13).

Na kurzech v Londýně se během let 1920–1938 vystříдалo celkem 13 stipendistek z Československa (14), ve dvacátých letech byly na kurzy vysílány dokonce každý rok: 1920–1921 A. Němcová, 1921–1922 M. Anzenbacherová, 1922–1923 A. Suchá, 1923–1924 J. Molnářová, 1924–1925 J. Filipová (15), 1925–1926 A. Šindlerová (16), 1926–1927 A. Mánková (17), 1927–1928 A. Rypáčková (18). V akademickém roce 1935–1936 kurzy absolvovala Olga Matyášová, vrchní sestra Státní ošetrovatelské školy v Praze, která se o své zkušenosti podělila v obsáhlé zprávě. Matyášová uvádí, že v sociálních ústavech, které navštívila, připadala na pokoj s dvaceti až třiceti pacienty jedna sestra a tři až čtyři žákyň s tím, že tato sestra byla zároveň hlavní učitelkou žákyň. Autorka rozebírá organizaci zdravotní péče a způsob jejího financování, věnuje se harmonogramu práce sester včetně povinností sestry na noční službě. Zajímavý je údaj o tom, že po třech nebo šesti letech měly tyto sestry půlroční placenou dovolenou. Každá nemocnice s více než stem pacientů si mohla podle Matyášové zřídit vlastní ošetrovatelskou školu, využívající levné pracovní síly žákyň. Zvláštní pozornost byla v Anglii věnována také stavebnímu uspořádání každého

oddělení a jeho obsazení různými typy sester. Státní zkoušky probíhaly formou písemnou, ústní a praktickou a byly předpokladem k tomu, aby sestra mohla být státem registrovaná (19).

Z pera Anny Mánkové, jedné z prvních absolventek české ošetrovatelské školy v roce 1918, vrchní sestry a první autorky směrnic Ošetrovatelské a zdravotní služby v rodinách (20), pochází zpráva, v níž autorka líčí zkušenosti z měsíční praxe v psychiatrické léčebně Oxford County and City Mental Hospital v Littlemuru. Podrobně popisuje stavební uspořádání, vybavení pokojů pro nemocné i pracovní lékařů a sester a vyzdvihuje, že péče o choromyslné probíhá převážně na otevřených odděleních. Důležité místo měly častý pobyt venku při stolování i spánku a léčba prací (úklid, stlaní lůžek, výpomoc v kuchyni, pletení, tkaní, práce na zahradě a v dílnách). V nemocnici pracovaly kvalifikované sestry, absolventky šestiletého studia se státní zkouškou ze všeobecného ošetrovatelství a z ošetrování duševně chorých (21).

Tatiana Schaufussová, diplomovaná sestra Československého červeného kříže, která navštívila mezinárodní ošetrovatelský sjezd v Londýně v červenci 1937, se rozepisuje o návštěvě nemocnice Middlesex Hospital a k ní připojené ošetrovatelské školy v Londýně. Autorka nejdříve stručně charakterizuje vybavení nemocnice (700 lůžek, 300 ošetrovatelek a 100 žákyň, moderní technická zařízení k usnadnění práce) a poté se zabývá organizací ošetrovatelského vzdělávání. Uvádí, že kandidátky na studium procházely tříměsíčním předběžným kurzem, po jehož absolvování skládaly zkoušky. Následně vykonávaly tříměsíční zkušební službu u lůžka nemocného na oddělení. Pokud se uchazečka osvědčila, mohla si podat žádost o studium (22). Mimo anglosaský svět vedly cesty československých ošetrovatelek také do Francie (23) a Skandinávie (24).

Účast na konferencích

Významnou událostí na počátku dvacátých let byla konference ředitelek ošetrovatelských škol, která proběhla v Paříži v březnu 1922. Předmětem jednání byla výměna zkušeností a vzájemná dohoda na odstranění problémů, s nimiž se ošetrovatelské školy v Evropě potýkaly. Na konferenci referovaly delegátky z evropských zemí, Spojených států a Nového Zélandu, mezi jinými vystoupily Sophie Mannerheimová (1863–1928), propagátorka moderního ošetrovatelství ve Finsku a předsedkyně Mezinárodní ošetrovatelské rady, a americké ředitelky ošetrovatelských škol v Praze, Varšavě a Bělehradu. Kritika stávajících poměrů směřovala do několika oblastí. Účastnice konference předně konstatovaly, že zkušené sestry nejlépe rozu-

mí tomu, co nemocný potřebuje a co je pro provoz nemocnice důležité. Na obhajobu vrchních sester, pověřených vedením žákyň v nemocnici, byla vznesena připomínka, že by neměly být přetěžovány jinými starostmi. Diskutovalo se o době praktického výcviku a zazněl i návrh na rozšíření dvouleté školy na tříletou, jak tomu již tehdy bylo v Anglii, Francii a Belgii (25). Za zmínku stojí také zpráva o mezinárodní konferenci sester uspořádané v září 1928 v Římě Italským červeným křížem souběžně se 16. konferencí Mezinárodní unie proti tuberkulóze, která se soustředila na boj proti sociálním chorobám a na vyučovací metody vedoucí k zdokonalení pozorovacích schopností žákyň ošetrovatelských škol (26).

Předmětem jednání ošetrovatelské komise na mezinárodní konferenci Červeného kříže v Brusele, která se konala ve dnech 6. – 11. října 1930 a na níž Československo zastupovala Alice Masaryková, byl návrh standardizace výchovy a školení sester vypracovaný Mezinárodní ošetrovatelskou radou. Návrh stanovil minimální délku studia na dva roky, doporučil klást ve výuce teoretických i praktických předmětů důraz na etiku a zařadit přednášky z dějin ošetrovatelství. Byla přijata zásada, aby ředitelkou školy byla vždy diplomovaná sestra, nikoli lékař, a aby titul sestry-ošetrovatelky byl přiznán pouze plně kvalifikovaným sestrám. Sociálně zdravotní sestry měly podle tohoto návrhu absolvovat nejen celou ošetrovatelskou školu a speciální výcvik, ale měly mít i diplom porodních asistentek (27).

V mnoha směrech klíčová byla debata na mezinárodním sjezdu sester v Paříži v červenci 1933, který požadoval věnovat zvláštní péči výběru žákyň a jasně vymezit kompetence a zlepšit sociální poměry sester (28). Zazněla rovněž kritika, že se ve výuce věnuje příliš mnoho hodin medicínským předmětům na úkor ošetrovatelství (29). V souvislosti s diskusí o sociálním státě byl na tomto sjezdu označen za ideální typ sociálně zdravotní sestry s plnou průpravou jak pro ošetrování nemocných, tak pro sociální péči, která by se stala pojítkem mezi nemocnicí a rodinou. Spojené státy a Anglie se k tomuto názoru, prosazovanému zejména v Německu, nepřipojily (30). Odborná veřejnost v Československu byla v této otázce rozdělena: absolventky a učitelky ošetrovatelské školy preferovaly angloamerický systém vzdělávání vysoce kvalifikovaného zdravotního personálu, školeného na vybraných univerzitách (31), naproti tomu někteří lékaři a pracovníci ČsČK, kteří měli gesci nad dobrovolnými sestrami, se více přiklínali k tradičnímu vzdělávání, v němž je ošetrovatelka chápána jako nesamostatná pomocnice lékaře, které dostačuje nižší typ vzdělání (32).

Ošetrovateľské školství v zahraničí

Majákem amerického ošetrovateľského školství byla škola, založená v roce 1923 při Yalské univerzitě s podporou Rockefellerovy nadace, kde výchova sester byla přizpůsobena léčebné a preventivní medicíně. Podle informací A. W. Goodrichové, děkanky této školy, snahou učitelů bylo vyloučit „mimoošetrovateľské“ předměty, teorii úzce propojit s praktickým výcvikem a zdůraznit význam preventivní medicíny. Na školu byly přijímány uchazečky, které ukončily celou střední školu se zvláštním důrazem na chemii, biologii a psychologii. Výuka trvala tři akademické roky, skládala se z 15% teorie a 85% praxe (33) a absolventky získávaly titul bakalář ošetrovateľství. Zajímavá je proporcionalita praktických předmětů: praxe v nemocnicích (57%), péče o duševně choré (8,5%), služby na ambulancích (8%) a ve veřejné sociálně zdravotní péči (6,3%), péče o nemocné tuberkulózou (2,6%) a v jeslích (2,6%).

Ve své době následováníhodnou inspirací mohly být československým sestrám také informace o pracovnicích ve veřejném zdravotnictví ve Francii (34) a o zřizování malých ošetrovateľských stanic ve Finsku v místech, kde nebyla vybudována infrastruktura a kde chyběl lékař (35). S podobnou situací se totiž československé ošetrovateľství potýkalo na Podkarpatské Rusi.

Stav ošetrovateľství v Německu na počátku třicátých let zachycuje stať Erny Abendrothové (1887–1959), první německé sestry s vysokoškolským diplomem doktorky filozofie, jejíž text přeložila a na stránkách Zpráv ČSČK v roce 1932 uveřejnila diplomovaná sestra Julie Molnárová (36). Ošetrovateľské péči se již tehdy v Německu přiznávala důležitá role, oceňován byl úkol sester povzbuzovat a posilovat vůli pacientů k uzdravení a zachování zdraví. Na rozdíl od poměrů v anglosaských zemích byly německé nemocnice financovány zpravidla z veřejných prostředků a z toho titulu mohly jak obec, tak stát ošetrovateľství přímo ovlivňovat. Úroveň péče byla v té době považována za velmi dobrou, neboť ji vykonávaly diplomované sestry s odborným vzděláním na ošetrovateľských školách zřizovaných Charitou, Diakonií, Německým červeným křížem nebo státními a městskými nemocnicemi. Sestry však byly stále vnímány jako všestranné pomocnice lékařů a jen v ojedinělých případech zastávaly vedoucí místa, zejména na školách. Poptávka po školených sestrách se zvyšovala v souvislosti se vzrůstajícími požadavky na jejich kvalifikaci a také s ohledem na krácení pracovní doby, která byla státem stanovena na maximálně 60 hodin týdně. Některé velké nemocnice v Německu však již v té době zavedly osmihodino-

vou pracovní dobu. Studium na ošetrovateľské škole trvalo dva až tři roky a předpokládalo minimálně desetiletou školní docházku, pro speciální obory se vyžadovalo úplné střední vzdělání. Na počátku třicátých let existovalo v Německu 451 státem uznaných ošetrovateľských škol s dvouletým studijním programem a 80 škol s tříletým programem. Sociální poměry sester umožňovaly slušnou, byť skromnou životní úroveň. Organizace sester v Německu nebyla jednotná. Kromě Charity, Diakonie a Červeného kříže se na ní podílel i Svaz národních ošetrovateľských organizací (Arbeitsgemeinschaft der weiblichen Krankenpflegeorganisationen in Deutschland, založen 1929), který sdružoval stavovské spolky.

Příležitostně se v odborném tisku referovalo i o situaci v Polsku (37) a Maďarsku (38), kde se na budování ošetrovateľských škol podílela podobně jako v ČSR Rockefellerova nadace. Zejména ve srovnání s Polskem nebyla situace v Československu na počátku třicátých let tak příznivá, jak se to mnohým americkým pozorovatelům jevilo v době, kdy nadace začala ve střední Evropě působit. V roce 1930 fungovalo v Polsku již pět ošetrovateľských škol, zatímco v ČSR stále jen jedna. Studium trvalo 28 měsíců, do osnov byly začleněny teoretické přednášky a praktická cvičení pod vedením kvalifikovaných diplomovaných sester. Polský Červený kříž (Polski Czerwony krzyż, založen 18. ledna 1919), podobně jako Československý červený kříž v ČSR, vedl administrativu ošetrovateľských škol, pořádal doplňovací kurzy pro nižší personál, vedoucí sestry v nemocnicích a diplomované sestry v oblasti sociální péče. Významná pro budoucí vývoj v Polsku byla ta okolnost, že tam ošetrovateľskou profesi podporovaly hlavní zdravotní a sociální úřady a také širší veřejnost.

VÝSTUPY

Informace o různých podobách ošetrovateľství v zahraničí, publikované na stránkách obou analyzovaných časopisů, sehrávaly důležitou argumentační úlohu při zvyšování kvality ošetrovateľské péče a rozšiřování sítě ošetrovateľských škol v meziválečném Československu, zejména ve třicátých letech. Uvedení problematiky ošetrovateľského vzdělávání do mezinárodního kontextu dokládá, jak se na formování výuky podílely zahraniční zkušenosti sester vyslaných na zahraniční studijní pobyty a konference a jak tyto zkušenosti pomáhaly nacházet argumentace pro posun od teoretické výuky vedené lékaři k výuce praktické řízené vzdělávání a zkušenými sestrami. Nabyté zkušenosti zároveň pomáhaly sestrám zvýšit povědomí o významu ošetrovateľské profese a sloužily jako argumentační

základna pro diskuse s představiteli vlády a lékařské veřejnosti o profilu moderní sestry, která by obsáhla široké spektrum poskytované péče v nemocničním i komunitním prostředí.

ZÁVĚRY

Výzkum na konkrétních příkladech prokázal, že problematika transformace vzdělávání a kompetencí sester, již se dnes nelékařští zdravotničtí profesionálové na základě zkušeností ze zahraničí zabývají, patřila k frekventovaným již v meziválečném období. Hlavní impulzy přicházely z USA a Velké Británie. Váhavý postoj kompetentních orgánů ovšem způsobil, že se prosazení potřebných změn často dlouho vlekle. Zvlášť pomalé bylo ve srovnání s jinými střeoevropskými zeměmi rozšiřování sítě zdravotnických škol. V tomto směru se situace zásadně změnila po roce 1945 a znovu po roce 1989.

REFERENČNÍ SEZNAM

- Walter I. Zur Geschichte der Pflege in der heutigen Tschechischen Republik. Österreichische Krankenpflegezeitschrift. 2000;12:26.
- Vašíčková M. Sylva Macharová – Absolventin der Schule am Rudolfinerhaus mit Beispielwirkung für die Entwicklung der Pflegeausbildung in Prag. Wien: Schule für Gesundheits- und Krankenpflege am Rudolfinerhaus; 2007 [Internet]. [cit. 10. dubna 2015]. Dostupné ze dvou online zdrojů: <https://www.yumpu.com/de/document/view/25896085/fachbereichsarbeit-sylva-macharova-rudolfinerhaus>; http://www.rudolfinerhaus.at/fileadmin/media/5_Pflegebildung/Schule/FBA/Vasickova_Miroslava_2007.pdf
- Mánková A. Dějiny ošetrovatelství. Československá nemocnice. 1934;4:71-9.
- Švejnoha J. Historie Mezinárodního Červeného kříže. Praha: Úřad Českého červeného kříže; 2008.
- Weindling P. Public Health and Political Stabilisation: The Rockefeller Foundation in Central and Eastern Europe between the Two World Wars. Minerva. 1993;31:253-67.
- Page B. First Steps: The Rockefeller Foundation in Early Czechoslovakia. East European Quarterly. 2001;35:259-308.
- Americká ošetrovatelka o našich poměrech. Zprávy ČsČK. 1923;3(1):14-6.
- Doering L. Power and knowledge in nursing: A feminist poststructuralist view. Advances in Nursing Science. 1992;14(4):28.
- Naše sestry v cizině. Zprávy ČsČK. 1925;5(4):122-4.
- Klindlerová S. Dopis z Ameriky. Zprávy ČsČK. 1927;7(1):10-11.
- Molnárová J. Mezinárodní nadace Florence Nightingalové. Zprávy ČsČK. 1935;15(3):48.
- Seznam prvních stipendistek Nadace Florence Nightingalové v akademickém roce 1934–1935 uvádí The British Journal of Nursing 1934;82:323.
- Molnárová J. Milé sestry. Ošetrovatelská hlídka. Zprávy ČsČK. 1925;5(2):45-7.
- McGann S. Collaboration and Conflict in International Nursing, 1920-39. Nursing History Review. 2008;16:51.
- Filipová J. Z dopisů sestry Joži Filipové z Anglie. Zprávy ČsČK. 1925;5(4):124-25.
- Šindlerová M. Z dopisu sestry Šindlerové z Anglie. Zprávy ČsČK. 1926;6(1):11-2.
- Mánková A. Zkušenost z Anglie. Zprávy ČsČK. 1927;7(3):77-8.
- Kutnohorská J. Historie ošetrovatelství. Praha: Grada Publishing; 2010:77.
- Matyášová O. Z ošetrovatelství v Anglii. Československá nemocnice. 1936;6:263-68.
- Kafková V. Z historie ošetrovatelství. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví; 1992:22.
- Mánková A. Ošetrovatelství choromyslných v Anglii. Československá nemocnice. 1933;3:241-5.
- Schaufussová T. Návštěva nemocnice Middlessex Hospital a připojené ošetrovatelské školy v Londýně. Československá nemocnice. 1937;7:41-3.
- Varvažovská M. Zpráva ze studijního pobytu ve Francii. Zprávy ČsČK. 1931;11(7):110.
- Osvaldová F. Dopis z Dánska. Zprávy ČsČK. 1928;8(2):26-7.
- Vlčková M. Evropská ošetrovatelská konference. Zprávy ČsČK. 1923;3(4-5):79-80.
- Mezinárodní konference sester. Zprávy ČsČK. 1929;9(3):46.
- Filipová J. Ošetrovatelství na mezinárodní konferenci v Bruselu. Zprávy ČsČK. 1930;10(10):157-8.
- Molnárová J. Mezinárodní kongres sester ošetrovatelek. Československá nemocnice. 1933;3:251-3.
- Tobolářová E. R. Zpráva o jednání některých sekcí světového Svazu ošetrovatelek. Československá nemocnice. 1933;3:253-5.
- Rypáčková A. Nemocniční služba sociální a ošetrovatelská. Československá nemocnice. 1934;4:85-6.
- Výcvik ošetrovatelského personálu v Londýně. Československá nemocnice. 1931;1:52.
- Jirásek A. Roentgenové asistentky. Československá nemocnice. 1931;1:42-5.
- Goodrichová A. W. Základy výcviku ošetrovatelek pro sociálně zdravotní práci. Přeložila J. Molnárová. Zprávy ČsČK. 1932;12(3):40-1.
- Zdravotní sestry. Zprávy ČsČK. 1922;2(2):52-55.

35. Molnárová J. Ošetrovatelská stanice ve Finsku. Zprávy ČsČK. 1929;9(4):62.
36. Molnárová J. Ošetrovatelství v Německu (Podle článku Dr. E. von Abendroth z Drážďan). Zprávy ČsČK. 1932;12(1):11-2.
37. Molnárová J. Ošetrovatelství v Polsku. Zprávy ČsČK. 1930;10(2):31.
38. Anzenbacherová M. Návštěva školy pro výchovu sociálně zdravotních sester v Budapešti. Zprávy ČsČK. 1930;10(10):158-9.

KONTAKT NA HLAVNÍHO AUTORA

Mgr. Růžena Zaoralová
Ústav ošetrovatelství
Fakulta zdravotnických věd UP v Olomouci
Tř. Svobody 8, 771 11 Olomouc
CZ-771 00 OLOMOUC
zaoralova@upol.cz